

Sisällys

Esipuhe	9
Johdanto	12

OSA 1
Havainnoinnista toiminnan kehittämiseen

Havainnointi	16
Havainnointi perustilanteissa	22
Havainnointi erikoistilanteissa	30
Miksi havainnoidaan	33
Mitä havainnoidaan	36
Lapsi havainnoinnin kohteena	36
Ryhmä havainnoinnin kohteena	39
Toimintatuokiot havainnoinnin kohteena	48
Episodit havainnoinnin kohteena	53
Kasvattaja ja kasvattajatiimi havainnoinnin kohteena	54
Miten havainnoidaan	56
Havainnoinnin edellytykset ja esteet	62
Havainnoinnin edellytyksiä	62
Havainnoinnin esteitä	65
Havainnointitulosten hyödyntäminen	69
Havainnointitulosten käsittely huoltajien kanssa	71
Dokumentointi ja lomakkeiden käyttö	77
Dokumentointimenetelmiä	78
Havainnointi- ja arviointimenetelmiä	84

Analysointi ja tulkinta	94
Toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja tukitoimet	97
Arviointi	101
Lapsen kehitykseen liittyvien seikkojen arviointi	101
Toiminnan suunnittelun ja toteutuksen arviointi	107
Kasvattajan ja kasvattajatiimin oman toiminnan arviointi	108
Toimintaympäristön arviointi	112
Vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön arviointi	114
Tiimipalaverien arviointi	116
Toiminnan kehittäminen	118

OSA 2
**Lapsen yleinen kehitys ja
kehitykselliset haasteet**

Lapsen yleinen kehitys	128
Kehitys eri ikävaiheissa	128
Perimä ja ympäristö	131
Temperamentti	132
Herkkyykskaudet	135
Sukupuoli	136
Kasvatus	137
Kehitykselliset tarpeet	138
Lapsen kehitys osa-alueittain	141
Tunne-elämä	142
Kognitiiviset toiminnot	147
Kieli	153
Aistitoiminnot ja motoriiikka	158
Leikki ja leikki-aidot	162
Itsesäätely ja oman toiminnan ohjaus	171
Sosiaaliset taidot ja vuorovaikutus	174

Lapsen kehityksellisiä haasteita	180
Tunne-elämä	181
Kognitiiviset toiminnot	187
Kieli	189
Aistitoiminnot ja motoriikka	191
Leikki ja leikkitaidot	192
Itsensäätely ja oman toiminnan ohjaus.	192
Sosiaaliset taidot ja vuorovaikutus.	194
Lähteet	197

Liitteet

Liite 1. Lapsen toiminnan havainnointilomake	210
Liite 2. Havainnointilomake	211
Liite 3. Esimerkki havainnointilomakkeen täytöstä 1	216
Liite 4. Esimerkki havainnointilomakkeen täytöstä 2	218
Liite 5. Havainnointi- ja dokumentointilomake 1	220
Liite 6. Havainnointi- ja dokumentointilomake 2	221
Liite 7. Itse täytettävä ja muokattava havainnointilomakepohja	222
Liite 8. Lapsi päivähoidossa, havainnointilomake	223
Liite 9. Luettelo lapsen sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen arviointiin	227
Liite 10. Lapsen kehitys seitsemän kehitysvaiheen kautta	228

Taulukot

Taulukko 1. Kolme arviointitapaa	105
Taulukko 2. Kasvatustyylien nelikenttä	110
Taulukko 3. Kielen kehitys ikäkausittain	155
Taulukko 4. Harjoiteltavat kielelliset kokonaisuudet esiopetusvuoden aikana	157

Kuviot

Kuvio 1. Havainnoinnista toiminnan kehittämiseen	15
Kuvio 2. Lähikehityksen vyöhyke	100
Kuvio 3. Lapsen kehityksen osa-alueet	141
Kuvio 4. Leikissä opittavia ja kehittyviä taitoja	167
Kuvio 5. Hyväksynnän dynamiikka lasten sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa	177
Kuvio 6. Torjunnan dynamiikka lasten sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa	177
Kuvio 7. Vuorovaikutussuhteet prosessina vertaisryhmässä	178
Kuvio 8. Huolestuttavan käyttäytymisen piirteitä	181
Kuvio 9. Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen arvioinnin näkökulmat	185
Kuvio 10. Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi	195